

Н. М. Малюга,

*д. е. н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Поліський національний університет, Житомир, Україна*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7367-5381>

Л. А. Суліменко,

*к. е. н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Поліський національний університет, Житомир, Україна*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0255-1642>

Н. І. Цегельник,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту,
Поліський національний університет, Житомир, Україна*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6388-9124>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.10.30

ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

N. Malyuga,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Accounting,
Taxation and Audit, Polissya National University, Zhitomir*

L. Sulimenko,

*PhD in Economics, Professor, Professor of the Department of Accounting,
Taxation and Audit, Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine*

N. Tsehelnyk,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Accounting, Taxation and Audit, Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine*

ACCOUNTING AND CONTROL ASPECTS OF ENSURING THE IMPLEMENTATION OF BUDGET PROGRAMS IN AMALGAMATED TERRITORIAL COMMUNITIES

У статті зазначено, що у зв'язку з євроінтеграцією України все актуальнішим стає питання удосконалення сучасної системи контролю за управлінням бюджетом та фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання. А основна мета контролю полягає у запобіганні порушень суб'єктами господарювання господарського законодавства та сприянні гармонізації української економіки з системами розвинених країн. Доведено, що необхідність проведення наукових досліджень з питань обліку та фінансового контролю, їх правового регулювання в умовах воєнного конфлікту, має велими важливе значення, оскільки дозволяє підвищити ефективність обліково-контрольного забезпечення діяльності ОТГ та запобігти бюджетним правопорушенням. Обґрунтовано, що учасники бюджетного процесу в рамках своїх повноважень проводять оцінку ефективності бюджетних програм, використовуючи дані моніторингу, аналізу результативних показників їх виконання та іншої доступної інформації, що міститься у бюджетних запитах, кошторисах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання кошторисів та звітах про виконання паспортів бюджетних програм.

Виокремлено розпорядників бюджетних коштів Тетерівської територіальної громади Житомирського району: Тетерівська сільська рада; фінансовий відділ виконавчого комітету Тетерівської сільської ради; відділ освіти Тетерівської сільської ради; відділ культури і туризму Тетерівської сільської ради; центр на-

дання адміністративних послуг, який підконтрольний і підзвітний сільському голові Тетерівської сільської ради. А також наведено загальні обсяги видатків у розрізі розпорядників коштів в Тетерівській територіальній громаді та фінансування бюджетних програм громади.

Визначено інструменти та методи контролю коштів за бюджетними програмами: моніторинг видатків; встановлення лімітів та контроль за виконанням; аудит фінансової звітності; запровадження контролю за результатами. Запропоновано шляхи удосконалення обліку та контролю за використанням бюджетних коштів бюджетних програм з метою ефективного управління ними в територіальних громадах через систему обліку і контролю. Такі пропозиції сприятимуть оптимізації витрат, підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, досягненню цілей бюджетних програм, підвищенню довіри громадськості до влади та бюджетних установ, попередженню можливості виникнення корупційних схем, недостовірних фінансових операцій.

The article notes that in connection with Ukraine's European integration, the issue of improving the modern system of control over budget management and financial activities of business entities is becoming increasingly relevant. The main purpose of control is to prevent violations of economic legislation by economic entities and to promote harmonization of the Ukrainian economy with the systems of developed countries. The author proves that the need for scientific research on accounting and financial control and their legal regulation in the context of military conflict is very important, since it allows increasing the efficiency of accounting and control support for the activities of UTCs and preventing budgetary offenses. It is substantiated that participants in the budget process, within the framework of their powers, evaluate the effectiveness of budget programs using monitoring data, analysis of the performance indicators of their implementation and other available information contained in budget requests, estimates, budget program passports, reports on the implementation of estimates and reports on the implementation of budget program passports.

The budget funds managers of the Teteriv territorial community of Zhytomyr district were identified: Teteriv village council; financial department of the executive committee of Teteriv village council; education department of Teteriv village council; department of culture and tourism of Teteriv village council; administrative service center, which is controlled and accountable to the village head of Teteriv village council. The article also provides the total amount of expenditures by spending units in the Teterivska territorial community and the financing of the community's budget programs.

The tools and methods of controlling funds for budget programs are identified: monitoring of expenditures; setting limits and control over implementation; audit of financial statements; introduction of control over results. The author suggests ways to improve accounting and control over the use of budget funds of budget programs in order to effectively manage them in territorial communities through the accounting and control system. Such proposals will help to optimize costs, increase the efficiency of budget funds use, achieve the goals of budget programs, increase public confidence in the authorities and budgetary institutions, and prevent the possibility of corruption schemes and unreliable financial transactions.

Ключові слова: облік, контроль, бюджетний процес, розпорядники бюджетних коштів, бюджетні програми, видатки, місцеві бюджети.

Key words: accounting, control, budget process, budget managers, budget programs, expenditures, local budgets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Державний та місцеві бюджети є важливими елементами фінансової системи нашої держави, у зв'язку з чим важлива увага з боку органів державної влади, місцевого самоврядування, громадськості, суб'єктів бюджетного контролю приділяється питанням, що стосуються формування, прийняття, затвердження та виконання бюджетних програм.

Актуальною проблемою для бюджетних установ є організація ефективної системи управління бюджетними коштами. При цьому необхідна якісна побудова обліку з метою забезпечення надійного контролю за характером виникнення і видами бюджетних видатків та їх цільовим використанням.

Вплив воєнних дій внаслідок російської агресії на території України ускладнює можливість визначити та проаналізувати потребу у фінансових ресурсах, проведення розрахунків відповідних бюджетних показників. Повномасштабна війна та запровадження воєнного ста-

ну стали причиною фінансової незахищеності громадян, а також появи реальних ризиків і загроз у забезпеченні успішної діяльності об'єднаних територіальних громад.

Місцеві бюджети є важливою складовою бюджетної системи всієї країни, тому здійснення відповідними органами контролю за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу покликане сприяти збалансованості бюджетної системи, фінансовій безпеці ОТГ та країни в цілому.

В умовах євроінтеграції для України все більшого значення набувають питання, пов'язані зі створенням сучасної та ефективної системи заходів контролю за бюджетним процесом та діяльністю суб'єктів господарювання. При цьому йдеться про здійснення контролю з метою недопущення порушень господарського законодавства суб'єктами господарювання, а також сприяння гармонізації національної економіки з економічними системами розвинутих країн.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Зовнішні загрози, що спричинила російська агресія, жорстко впливають на фінансову спроможність територіальних громад забезпечувати самодостатність, соціально-економічний розвиток територій, а також відстоювати обороноздатність. В цих складних умовах виникає потреба у прийнятті збалансованого ухвалення правильних бюджетних рішень на рівні територіальних громад. Тому актуальними питаннями є ефективне управління територіальними громадами за допомогою обліково-аналітичних даних. В умовах воєнного часу особливо важлива роль територіальних громад та місцевого самоврядування як в забезпеченні життєдіяльності громадян, так і соціально-економічного розвитку країни. Для самодостатнього розвитку територіальних громад, контролю за виконанням бюджетів та вирішення питань їх фінансової спроможності, соціально-економічного розвитку та підвищення добробуту членів громади все більше значення має достатнє інформаційне забезпечення, зокрема, через належну систему бухгалтерського обліку і контролю.

Проведений аналіз наукових праць за даною тематикою дає підстави стверджувати, що ряд проблем обліку і контролю не отримали свого остаточного вирішення. Необхідність проведення досліджень з питань обліку, фінансового контролю в умовах воєнного стану та їх правового регулювання має важливе значення, оскільки дозволяє сприяти результативності обліково-контрольного забезпечення діяльності ОТГ та недопущенню бюджетних правопорушень.

У вітчизняній економічній літературі вченими приділяється увага дослідженням питань бухгалтерського обліку та контролю діяльності суб'єктів державного сектору. Зокрема, особливий інтерес вчені-економісти проявляють до проблем обліку та контролю за формуванням та виконанням бюджетних програм. Питанням обліку та бюджетного контролю присвятили свої праці такі вчені, як Атамас П.Й., Андрієнко О.М., Бенько І.Д., Бенько В.С., Бутинець Ф.Ф., Гетманець О.П., Джога Р.Т., Заросило А.П., Клець Л.Є., Котова С.С., Латковський П.П., Левицька С.О., Лукін В.О., Мех Ю.В., Остапчук Т.П., Свірко С.В., Сідор М.І., Слободяник Ю.Б.,

Стеценко С.Г., Хорунжак Н.М., Черкашина Т.В., Чечуліна О.О., Чугунов І.Я., Чумаченко М.Г. Януль І.Є. та ін.

Зважаючи на значні наукові напрацювання вчених-економістів, слід зазначити, що проблеми пошуку нових підходів до організації обліку та контролю за формуванням та виконанням бюджетних програм потребують подальшого наукового дослідження. Значною мірою це зумовлено і особливостями бюджетного процесу в Україні в умовах воєнного стану, а також враховуючи галузеву специфіку суб'єктів державного сектору та модернізацію бюджетного обліку відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Зокрема, у економічній літературі розглядають питання про зміст та структуру бюджетного процесу в Україні. Дослідники зауважують, що бюджетний процес складається з відповідних стадій, які визначені змістом та характером діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування. Всі етапи бюджетного процесу є послідовними, цей порядок неможливо змінити, оскільки вони взаємопов'язані за змістом, діями та взаємообумовлені — наступна стадія не може розпочатися без логічного завершення попередньої. Їх послідовність встановлена не лише нормативно, а й визначена логічною природою самого процесу. Вони охоплюють діяльність органів державної влади від появи необхідності в видатках та доходах, їх прогнозуванні та оцінці до контролю виконання бюджету [7].

Кожний етап бюджетного процесу в Україні має свої особливості контролю, оскільки на кожній стадії бюджетного процесу беруть участь певні учасники, які мають свої повноваження. Завдяки виконанню своїх бюджетних повноважень кожним учасником бюджетного процесу є можливою повна, чітка та вчасна його реалізація. Без належного визначення змісту та особливостей стадій бюджетного процесу неможливо визначити, які суб'єкти повинні виконувати відповідні дії в межах бюджетного процесу, а яким слід утримуватися від таких дій. Це також створює проблеми притягнення до відповідальності за нездійснення або недостатнє вчинення дій, спрямованих на реалізацію бюджетного процесу, оскільки суб'єктами, які можуть бути притягнуті до відповідальності за такі дії, є лише учасники бюджетного процесу [7].

Щодо концепції контролю в управлінні, то цікавим є такий підхід. Вчений Гаращук В.М. визначає контроль, як систему дій з метою спостереження за функціонуванням об'єкта контролю, виконання заходів для запобігання порушень, надання допомоги підконтрольній структурі в поновленні законності і дисципліни, виявлення причин порушень норм та притягнення винних осіб до відповідальності [3, с. 54].

На думку відомого фахівця Андрійко О.Ф., контроль передбачає проведення перевірки раціональності, економічності та доцільності управлінських рішень, що виходять за межі законності [1, с. 11].

Також Латковський П.П. визначає бюджетний контроль як регульовану нормами бюджетного права діяльність, спрямовану на порівняння показників бюджетної діяльності з нормами бюджетного права та на виявлення та усунення відхилень від цих норм з метою досягнення певного результату [5, с. 6].

Гетманець О.П. стверджує, що головна мета контролю бюджетного процесу полягає в дотриманні бюд-

жетного законодавства на всіх етапах, а також у запобіганні та припиненні порушень бюджетних правил [4].

Щодо питань організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах, економіст Свірко С.В. вважає, що навіть за всіх досягнутих успіхів у цьому напрямку, нагальна проблема бюджетного обліку, а саме формування підсистеми управлінського обліку в бюджетних установах, з кожним роком набуває все більшої актуальності в контексті впровадження програмно-цільового методу виконання бюджетів і кошторисів. Відповідна організація управлінського обліку в бюджетних установах є важливою умовою для науково обгрунтованого розвитку цієї сфери та подальшого ефективного функціонування [9].

Для створення сучасної системи бухгалтерського обліку в бюджетних установах економіст Свірко С.В. рекомендує можливі на практиці варіанти організації внутрішньої служби управлінського обліку: для великих бюджетних установ та централізованих бухгалтерій при органах виконавчої влади — запровадження служби управлінського обліку, а для середніх бюджетних установ вона пропонує інші підходи — введення в штат бухгалтерської служби посади спеціаліста з управлінського обліку [10].

Отже, питання прийняття ефективних управлінських рішень є актуальними не тільки для суб'єктів підприємницької діяльності, а й для установ бюджетної сфери, що є особливо важливим в умовах обмеження обсягів бюджетних ресурсів та необхідності вирішувати питання виживання бюджетних установ. Зокрема, організація управлінського обліку в ОТГ повинна забезпечити не тільки ефективну роботу всієї територіальної громади в умовах обмеженого використання бюджетних коштів, а й забезпечити якісне надання адміністративних послуг, передбачених законодавством.

Незважаючи на те, що в науковій літературі приділяється значна увага вивченню та розробці низки теоретичних і практичних положень щодо обліку і контролю доходів і видатків в бюджетних установах, однак ці проблеми є особливо актуальними в умовах воєнного стану в Україні та обмеженості фінансових ресурсів і тому потребують подальшого науково-практичного дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів та визначення особливостей організації обліку та контролю в бюджетних установах — на прикладі об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в умовах воєнного стану, як основи забезпечення ефективного виконання бюджетних програм та стабільності діяльності органів місцевого самоврядування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим завданням об'єднаних територіальних громад є забезпечення оперативного та безперервного виконання місцевих бюджетів. Для успішного їх функціонування в умовах фінансової нестабільності, важливою умовою є обліково-контрольне забезпечення управління бюджетним процесом на всіх його етапах.

При цьому важлива роль належить організації облікового процесу та використання облікових даних для виконання контрольних функцій, досягнення ефективності діяльності та забезпечення належного контролю та аналізу за якістю наданих послуг бюджетних установ. Основними завданнями є дотримання правил ведення бухгалтерського обліку і формування достовірної фінансової звітності, надання передбачених законодавством соціальних гарантій громадянам, дотримання платіжної дисципліни та недопущення нецільового і неефективного використання бюджетних коштів, майна державної та комунальної власності.

Ефективність роботи державних органів місцевого самоврядування значною мірою залежить від здійснення систематичного і всебічного поточного обліку і контролю за дотриманням діючого законодавства, за прийняттям та виконанням управлінських рішень та розпоряджень, оперативності і ефективності їх реалізації. Тому дослідженню питань організації обліку і контролю бюджетних коштів у системі забезпечення виконання бюджетних програм в ОТГ надається особливе значення, оскільки вони є необхідною умовою попередження, виявлення та усунення недоліків у діяльності державних органів управління [12].

Особливістю діяльності бюджетних установ є те, що вони фінансуються за рахунок коштів бюджетів різних рівнів, тому мають різні джерела формування доходів окремих бюджетних програм. У зв'язку з цим важливо забезпечити належну систему обліково-контрольного забезпечення виконання кожної бюджетної програми, що є складовою процесу діяльності органів місцевого самоврядування.

Бюджетні програми містять цілі, завдання, напрями використання бюджетних коштів, виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого Законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет [8].

Паспорт бюджетної програми є важливим документом, який містить повну інформацію про бюджетну програму, на основі якого здійснюється контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів і проводять аналіз виконання бюджетної програми. В бюджетному законодавстві паспорт бюджетної програми зазначено як документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет, та цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів [2].

На всіх стадіях бюджетного процесу (Рис. 1) його учасники в межах своїх повноважень здійснюють оцінку ефективності виконання бюджетних програм, що передбачає заходи з моніторингу, аналізу та контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів.

Оцінка ефективності бюджетних програм здійснюється на підставі даних моніторингу, аналізу результативних показників бюджетних програм, а також іншої

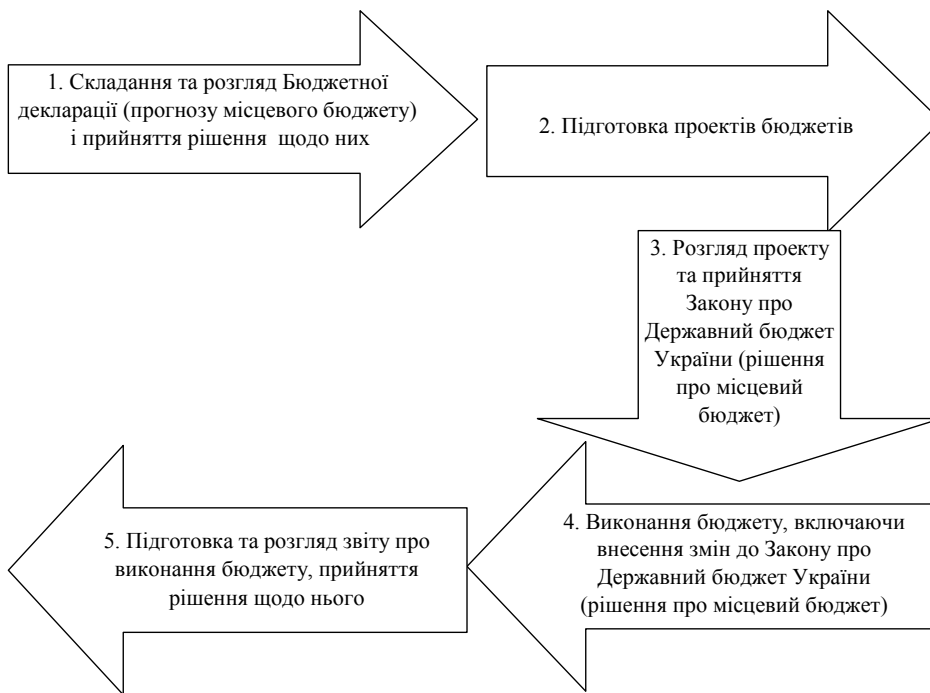

Рис. 1. Стадії бюджетного процесу в Україні

Джерело: систематизовано та згруповано за даними [2].

інформації, що міститься у бюджетних запитах, кошторисах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання кошторисів та звітах про виконання паспортів бюджетних програм [2].

Завдяки постійному моніторингу, розпорядники та одержувачі бюджетних коштів здійснюють контроль і аналіз за виконанням бюджетних програм та бюджетних показників.

Згідно діючого законодавства, відповідальний виконавець бюджетних програм у процесі їх виконання повинен забезпечувати цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом всього терміну реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень.

Забезпечення належного контролю за виконанням бюджету складається з таких основних процедур, як планування, бюджетування, облік, контроль і аналіз виконання бюджету, визначення відповідальних за доцільністю здійснення господарських операцій, коригування бюджету та звітування.

Безпосередню участь у бюджетному процесі беруть розпорядники та одержувачі бюджетних коштів. У відповідності до діючого законодавства, систему розпорядників бюджетних коштів представлено на рис. 2, звідки видно, що розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних та розпорядників нижчого рівня — другого та третього ступеня

в залежності від ступеня підпорядкованості, обсягу наданих повноважень, обов'язків та відповідальності.

Основою для здійснення оцінки одержувачами бюджетних коштів ефективності бюджетної програми є дані, отримані у ході безперервного моніторингу, — інформація щодо фінансування програми, фактичні результативні показники її виконання, їх порівняння із запланованими.

Розпорядниками бюджетних коштів у Тетерівській територіальній громаді Житомирського району є:

- Тетерівська сільська рада;
- фінансовий відділ виконавчого комітету Тетерівської сільської ради;

Рис. 2. Система розпорядників бюджетних коштів

Джерело: систематизовано та згруповано за даними [2].

- відділ освіти Тетерівської сільської ради;
- відділ культури і туризму Тетерівської сільської ради;
- центр надання адміністративних послуг, який підконтрольний і підзвітний сільському голові Тетерівської сільської ради [6].

Загальні обсяги видатків у розрізі розпорядників коштів за 2022 рік в Тетерівській територіальній громаді представлено в табл. 1.

У своїй діяльності розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня підпорядковані відповідним головним розпорядникам або діяльність якого координується через нього. Ведення бухгалтерського обліку здійснюється централізовано бухгалтерією Тетерівської сільської ради.

Бюджети головних розпорядників коштів затверджуються з врахуванням конкретних цільових програм, так як класифікація видатків за відповідними бюджетними програмами передбачає програмно-цільовий підхід до складання бюджету [13]. При цьому важливим завданням бюджетної політики щодо видатків бюджету є фінансування бюджетних програм за спеціальним і загальним фондами, оптимізація та економія витрат бюджетних коштів, підвищення ефективності і результативності їх використання [15].

На прикладі Тетерівської територіальної громади можна ознайомитись з бюджетними програмами та їх фінансуванням, які сформовані з метою забезпечення діяльності даної бюджетної структури та якісного надання державних послуг (Табл. 2).

З даних табл. 2 видно, що основними бюджетними програмами, на виконання яких було виділено найбільший обсяг бюджетних коштів, є:

- організаційне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення діяльності селищної та сільської рад — 10 768 693 грн;
- первинна медична допомога населенню та інші заходи у сфері охорони здоров'я — 397 756 грн;
- забезпечення соціальних послуг громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю — 2 227 385 грн;
- організація благоустрою населених пунктів — 3 397 356 грн.

Отже, надзвичайно важливими завданнями в умовах повномасштабної російської агресії в Україні є забезпечення належного оперативного, безперервного контролю за виконанням місцевих бюджетів з метою прийняття ефективних управлінських рішень [14]. Одним із дієвих способів контролю за ефективним та раціональним використанням бюджетних коштів, важливим етапом прийняття управлінського рішення, щодо подальшого розвитку бюджетної установи є облік, контроль та аналіз виконання кошторису доходів та видатків, забезпечуючи максимальну економію матеріальних цінностей та грошових коштів [16].

Таблиця 1. Видатки у розрізі розпорядників коштів в Тетерівській територіальній громаді на 2022 рік. Грн

Код	Найменування	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
01	Тетерівська сільська рада Житомирського району Житомирської області	16 591 723	369 598	16 961 321
06	Відділ освіти Тетерівської сільської ради Житомирського району Житомирської області	55 704 579	730 000	56 434 579
10	Відділ культури і туризму Тетерівської сільської ради	7 893 945	118 360	8 012 305
34	Центр надання адміністративних послуг Тетерівської сільської ради Житомирського району Житомирської області	2 397 189	0	2 397 189
37	Фінансовий відділ виконавчого комітету Тетерівської сільської ради	1 494 620	0	1 494 620
Всього		84 082 056	1 217 958	85 300 014

Джерело: узагальнено за даними [8].

Важливою складовою фінансової та бюджетної політики розпорядників бюджетних коштів є контроль коштів (доходів та видатків) за бюджетними програмами, який, зазвичай, здійснюється за допомогою різних інструментів і механізмів (рис. 3).

Для розпорядників бюджетних коштів територіальних громад, одержувачів коштів, а також суб'єктів господарювання, що отримують фінансування з міського бюджету (об'єкти контролю), важливе значення має здійснення внутрішнього фінансового кон-

Таблиця 2. Фінансування бюджетних програм Тетерівської територіальної громади Житомирського району за 2022 рік

Назва бюджетної програми	Сума, грн	
	Загальний фонд	Спеціальний фонд
Організаційне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення діяльності обласної ради, районної ради, районної у місті ради (у разі її створення), міської, селищної, сільської рад	10768693	
Первинна медична допомога населенню, що надається центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги	397756	
Інші програми та заходи у сфері охорони здоров'я	30000	
Пільгове медичне обслуговування осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	5100	
Забезпечення соціальними послугами за місцем проживання громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю	2227385	
Надання пільг населенню (крім ветеранів війни і праці, військової служби, органів внутрішніх справ та громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи), на оплату житлово-комунальних послуг	15000	
Організація благоустрою населених пунктів	3397356	
Здійснення заходів із землеустрою		7446
Внески до статутного капіталу суб'єктів господарювання		305850
Охорона та раціональне використання природних ресурсів		56302

Джерело: узагальнено авторами за даними [8].

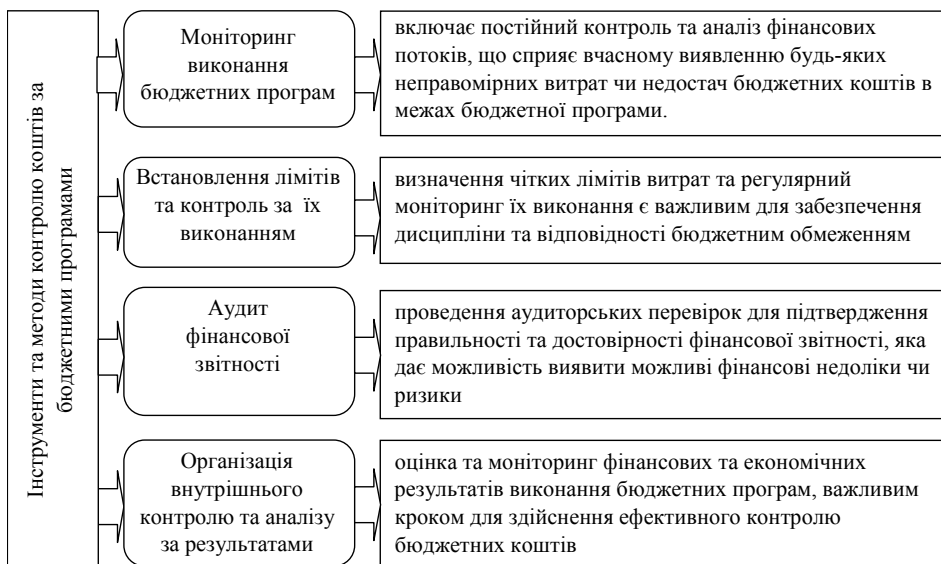

Рис. 3. Інструменти та методи контролю коштів за бюджетними програмами

Джерело: власна розробка авторів.

тролю. Організація внутрішнього контролю та аудиту за використанням бюджетних ресурсів (майна, коштів) дозволяє здійснювати контроль за його об'єктами та забезпечувати керівництво достовірною інформацією про використання об'єктами контролю коштів та майна, проводити оцінку ефективності управління бюджетними програмами та ведення господарської діяльності, виявлення та запобігання відхиленням чи недолікам, що перешкоджають законному та ефективному використанню бюджетних коштів. При цьому внутрішній аудит, як особлива форма контролю, дозволяє дати незалежну оцінку результатам діяльності суб'єктів господарювання та цільового використання фінансових ресурсів.

Такі інструменти контролю можуть бути поєднані у діяльності розпорядників бюджетних коштів для забезпечення високоякісного контролю коштів та ефективного використання бюджетних ресурсів. Крім того, безперервний моніторинг надає можливість систематично відслідковувати хід виконання програми, результати діяльності розпорядників бюджетних коштів, якість надання бюджетних послуг. Постійний контроль дозволяє виявляти та попереджати можливі фінансові зловживання.

У зарубіжних країнах існують відповідні органи, які відповідають за контроль коштів, такі як департаменти фінансів, аудиторські служби, комітети з бюджетних питань тощо. В Україні, з метою розбудови сучасної системи управлінського обліку бюджетних установ, на думку вчених, доцільно створити службу управлінського обліку (для крупних бюджетних установ та централізованих бухгалтерій при органах виконавчої влади) або ввести у штат бухгалтерської служби установи посаду спеціаліста з управлінського обліку (для середніх бюджетних установ) [10].

Створення таких служб дозволить суб'єктам державного сектору не тільки безперервно контролювати свої доходи та витрати, а й забезпечить їх якісне планування та можливість раціонального використання коштів та забезпечення якості наданих послуг, а також підви-

щить рівень відповідальності розпорядників бюджетних коштів.

Тому, з метою ефективного управління бюджетними коштами територіальних громад в системі обліку і контролю ми пропонуємо кілька способів удосконалення обліку та контролю за коштами бюджетних програм:

1. Автоматизація процесів обліку та контролю. Використання спеціалізованого програмного забезпечення для бюджетування, обліку та контролю може сприяти підвищенню ефективності та точності обліку фінансових операцій (комп'ютерна програма "Комплексна система автоматизації

управління бюджетною установою Парус-Бюджетна установа, версія 8"; програмний продукт MASTER: Бюджетні установи. Зокрема, українська бухгалтерська система УБС дозволяє враховувати вимоги установи та специфіку управлінського обліку, інші облікові завдання. При цьому є можливість ведення поточного обліку та складання бухгалтерської і податкової звітності, використання ЕЦП, взаємодія з Є-Казна, СОТА, Медок, СЕВ та подання звітності в електронному вигляді).

2. Впровадження ключових показників ефективності. Розробка та використання ключових показників, які дозволяють оцінювати результативність та витрати бюджетних програм, сприяє покращенню контролю за витратами та досягненням поставлених цілей.

3. Моніторинг та аналіз результатів. Постійний аналіз фінансових результатів бюджетних програм є важливим для виявлення можливих ризиків та не-ефективних витрат. Це дозволяє вчасно реагувати на відхилення та коригувати бюджет під час його виконання.

4. Впровадження системи внутрішнього контролю. Розроблення та впровадження процедур та політики внутрішнього контролю спрямовані на запобігання виникненню недостовірних фінансових звітів та недоліків у контролі за витратами, дієвим способом контролю за раціональним використанням бюджетних коштів та їх ефективним управлінням, дозволяє забезпечувати економію матеріальних цінностей та грошових коштів.

5. Підвищення професійної кваліфікації персоналу. Надання співробітникам бюджетної установи можливості періодично підвищувати свій рівень кваліфікації та покращувати свої навички щодо управління бюджетними програмами та здійснення фінансового контролю.

Ці заходи можуть сприяти оптимізації витрат, підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, досягненню цілей бюджетних програм, підвищенню довіри громадськості до влади та бюджетних установ,

попередженню можливості виникнення корупційних схем, недостовірних фінансових операцій.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що необхідною умовою ефективності бюджетного процесу є чітка та злагоджена координація дій всіх учасників бюджетного процесу, яка ґрунтується на відповідальності кожного з них за свою роботу на кожній стадії. Основними завданнями всіх учасників бюджетного процесу є забезпечення своєчасного і повного фінансування при формуванні бюджетних програм, ефективного та цільового використання бюджетних коштів, належної організації обліку і контролю на кожному етапі бюджетного процесу та відповідальність в межах виконання своїх повноважень за прийняття управлінських рішень.

Раціональна система бухгалтерського обліку і контролю виконання бюджетних програм забезпечує:

- ефективне використання грошових коштів та гарантує, що бюджетні кошти витрачаються за цільовим призначенням та відповідають меті бюджетної програми;

- попередження можливих зловживань, оскільки облік та контроль дозволяє виявляти можливі корупційні схеми витрат або недостачу коштів бюджетних програм;

- дотримання відкритості та прозорості — гарантування транспарентності фінансових операцій та забезпечення публічного доступу до інформації про використання коштів;

- виконання законодавчих вимог, так як зарубіжний досвід розвинутих країн свідчить про важливість дотримання вимог законодавства щодо організації належного обліку та контролю за використанням публічних коштів, для чого слід забезпечити відповідні інструменти та процедури обліку та контролю за раціональним та цільовим використанням коштів бюджетних програм.

Отже, обліково-контрольне забезпечення виконання бюджетних програм є важливим фактором для ефективного управління публічними фінансами, попередження зловживань, корупції та забезпечення публічної довіри до управління бюджетними ресурсами, а також ключовою умовою для досягнення фінансової стійкості, ефективності та прозорості управління бюджетними ресурсами.

Література:

1. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Київ: Наукова думка, 2004. 300 с.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 15.04.2024).
3. Гаращук В.М. Контроль та нагляд у державному управлінні: монографія. Харків: Фоліо, 2002. 176 с.
4. Гетманець О. П. Бюджетний контроль: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Екограф, 2008. 308 с.
5. Латковський П. П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: автореф. дис....канд. юрид.

наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право". Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2017. 24 с.

6. Офіційний сайт Тетерівської територіальної громади Житомирського району. URL: <https://teterivskagromada.gov.ua/> (дата звернення 12.04.2024).

7. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ М-ва фінансів України від 31. 12.2013 р. № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#Text> (дата звернення 15.04.2024).

8. Правила складання паспортів бюджетних програм: Наказ Міністерства фінансів України 29.12.2002 № 1098. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-03#Text> (дата звернення 14.04.2024)

9. Свірко С. В. Організація управлінського обліку в бюджетних установах: етап постановки та його складові. Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр. 2014. Випуск 2 (24). С. 235—246.

10. Свірко С.В. Концептуалізація управлінського обліку в бюджетних установах України. Вчені записки. Науковий збірник. К.: КНЕУ, 2012. Вип. 14. ч. 2. С. 167—173.

11. Суліменко Л. А. Формування фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад: вітчизняний та зарубіжний досвід. Фінансова політика регіонального розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 25-річчя заснування кафедри фінансів і кредиту, 10-11 жовтня 2019 р. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 124—128.

12. Суліменко Л. А., Цегельник Н. І. Обліково-аналітичне забезпечення виконання бюджетних програм. Ефективна економіка. № 5. 2023. С. 1—29. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1586/1595> (дата звернення 15.04.2024).

13. Суліменко Л.А. Інформаційне забезпечення виконання бюджетних програм. Наукові читання — 2023: зб. наукових праць працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ менеджменту, бізнесу і права Поліського національного університету. 16 травня 2023 р. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 113—117.

14. Суліменко Л.А. Контроль за формуванням і виконанням кошторису бюджетних установ. "Наукові читання 2023. Розвиток обліково — аналітичних, контрольних і податкових аспектів управління: Європейський вектор": зб. наукових праць науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів науково-практичної конференції кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету, присвяченої Дню науки в Україні. 16 травня 2023 р. Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 94—99.

15. Цегельник Н. І, Данильчук Д.О. Теоретичні основи аналізу витратів бюджетних установ. Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг в умовах повоєнного відновлення України: зб. праць учасників IX Між. наук.-практ. конф., м. Київ, 8 грудня 2023 р.: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2023. С. 108—111.

16. Цегельник Н. І. Оцінка та моніторинг ефективності бюджетних програм територіальних громад. Нау-

кові читання 2023. Розвиток обліково-аналітичних, контрольних і податкових аспектів управління: Європейський вектор: зб. наукових праць науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів науково-практичної конференції кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету, присвяченої Дню науки в Україні (16 травня 2023 р.). Житомир: Поліський національний університет, 2023. С. 94—98.

References:

- Andriyko, O.F. (2004), *Derzhavnyy kontrol' v Ukraini: orhanizatsijno-pravovi zasady* [State Control in Ukraine: Organizational and Legal Principles], Naukova Dumka, Kyiv, Ukraine.
- The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Accessed 15 April 2024).
- Garashchuk, V.M. (2002), *Kontrol' ta nahliad u derzhavnomu upravlinni* [Control and supervision in public administration], Folio, Kharkiv, Ukraine.
- Hetmanets, O.P. (2008), *Biudzhetnyy kontrol': orhanizatsijno-pravovi zasady* [Budgetary control: organizational and legal principles], Ecograf, Kharkiv, Ukraine.
- Latkovskiy, P. P. (2017), "Legal regulation of budget control in Ukraine", Ph.D. Thesis, Administrative law and process; financial law; information law, National University "Odesa Law Academy". Odesa, Ukraine.
- The official website of the Teteriv territorial community of Zhytomyr district (2024), available at: <https://teterivska-gromada.gov.ua/> (Accessed 12 April 2024).
- Ministry of Finance of Ukraine (2013), Order "Chart of Accounts for Public Sector Accounting", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#Text> (Accessed 15 April 2024).
- Ministry of Finance of Ukraine (2002), "Order of the Ministry of Finance of Ukraine Rules for drawing up passports of budget programs", URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-03#Text> (accessed April 14, 2024).
- Svirko, SV. (2014), "Organization of management accounting in budgetary institutions: the stage of setting and its components", *Finansy, oblik i audyt*, vol. 2 (24), pp. 235—246.
- Svirko, S.V. (2012), "Conceptualization of management accounting in budgetary institutions of Ukraine", *Vcheni zapysky. Naukovy zbirnyk*, vol. 14, pp. 167—173.
- Sulimenko, L.A. (2019), "Formation of financial resources of united territorial communities: domestic and foreign experience", *Finansova polityka rehional'noho rozvytku: vitchyznanyj ta zarubizhnyy dosvid. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia z nahody 25-richchia zasnuvannia kafedry finansiv i kredytu* [Financial policy of regional development: domestic and foreign experience. International Scientific and Practical Conference on the occasion of the 25th anniversary of the Department of Finance and Credit], ZHNAEU, Zhytomyr, Ukraine, pp. 124—128.
- Sulimenko, L.A. and Tsehelnik N.I. (2023), "Accounting and analytical support for the implementation of budget programs", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, pp. 1—29, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1586/1595> (Accessed 15 April 2024).
- Sulimenko, L.A. (2023), "Information support for the implementation of budget programs", *Naukovi chytannia — 2023, Zbirnyk naukovykh prats' pratsivnykiv, doktorantiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh NNI menedzhmentu, biznesu i prava Polis'koho natsional'noho universytetu* [Scientific readings — 2023. Collection of scientific papers of employees, doctoral students, postgraduate students and young scientists of the Institute of Management, Business and Law of Polissya National University], Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine, pp. 113—117.
- Sulimenko, L.A. (2023), "Control over the formation and execution of budget estimates of budgetary institutions", *Naukovi chytannia 2023. Rozvytok oblikovo-analitychnykh, kontrol'nykh i podatkovykh aspektiv upravlinnia: Yevropejs'kyj vector. Zbirnyk naukovykh prats' naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv, doktorantiv ta aspirantiv naukovo-praktychnoi konferentsii kafedry bukhalters'koho obliku, opodatkuvannia ta audytu Polis'koho natsional'noho universytetu, prysviachenoi Dniu nauky v Ukraini* [Scientific readings 2023. Development of accounting, analytical, control and tax aspects of management: The European Vector. Collection of scientific papers of research and teaching staff, doctoral students and postgraduate students of the scientific and practical conference of the Department of Accounting, Taxation and Audit of Polissya National University, dedicated to the Day of Science in Ukraine], Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine, pp. 94—99.
- Tsehelnik, N.I. and Danylychuk, D.O. (2023), "Theoretical foundations of the analysis of expenditures of budgetary institutions", *Oblik, analiz, audyt, opodatkuvannia ta finansovyj monitorynh v umovakh po-voiennoho vidnovlennia Ukrainy. Zbirnyk prats' uchasnykiv IX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Accounting, analysis, audit, taxation and financial monitoring in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine. Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference], Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine, pp. 108—111.
- Tsehelnik, N. I. (2023), "Evaluation and monitoring of the effectiveness of budget programs of territorial communities", *Naukovi chytannia 2023. Rozvytok oblikovo-analitychnykh, kontrol'nykh i podatkovykh aspektiv upravlinnia: Yevropejs'kyj vector. Zbirnyk naukovykh prats' naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv, doktorantiv ta aspirantiv naukovo-praktychnoi konferentsii kafedry bukhalters'koho obliku, opodatkuvannia ta audytu Polis'koho natsional'noho universytetu, prysviachenoi Dniu nauky v Ukraini* [Scientific readings 2023. Development of accounting, analytical, control and tax aspects of management: The European Vector. Collection of scientific papers of research and teaching staff, doctoral students and postgraduate students of the scientific and practical conference of the Department of Accounting, Taxation and Audit of Polissya National University, dedicated to the Day of Science in Ukraine], Polissya National University, Zhytomyr, Ukraine, pp. 94—98.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2024 р.